

sikerült találniuk. Érdekes olvasni Hermann fejtegetéseit arról, hogy miként hathatott volna a magyar szabadságharcra, ha az észak-itáliai helyzet máshogy alakul. Kifejti azt is, hogy amennyiben a német helyzet eszkalálódott volna, Oroszország nem tudott volna segítséget nyújtani Ausztriának, mivel ez lekötötte volna a figyelmét. A fejezet azzal a lehetséges forgatókönyvvel zárul, hogy bár egyik fél sem tudja legyőzni a másikat, a magyar sikerek és a nemzetközi helyzet képlékenysége arra vezetik az osztrák felet, hogy tárgyalni kezdjen a magyarokkal. Ennek eredményeként 1850 elején megkoronázzák I. Ferenc Józsefet a magyar koronával, cserébe pedig a király orvosolja a magyarok sérelmeit. Új magyar kormány áll fel, létrejön az önálló magyar hadsereg is, ám ami a legfontosabb, hogy megszületik az Osztrák–Magyar Monarchia. Ezzel a kimenetellel pedig a szerző szerint éveket nyertek volna a felek.

Hermann Róbert e tanulmánykötetének a gyűjteményes jellege az erőssége, vagyis hogy korábban már máshol önállóan megjelent írások egymás mellé rendezve kerülnek újra bemutatásra. A szerző feltehető szándéka, hogy így a szabadságharc kevésbé ismert témáit, mint például a rendszerváltás, a személycserék, a kémkedés, az antiszemita mozgalmak stb. kérdését a nagyközönséggel is megismertesse. Hiszen a most összegyűjtött tanulmányok jórészt időben elszórva, tudományos folyóiratokban jelentek meg, amelyeket leginkább csak a szakmai érdeklődők ismernek. A kötet egyértelmű erényei közé tartozik a mértéktartás is, a szerteágazó témák közül mindegyik megfelelő teret kap. Ugyanakkor kellő mélységben enged betekintést a különböző témákba ahhoz, hogy kedvet csináljon azok további, alaposabb megismerésére.

Nagy Kristóf

SZABÓ SÁNDOR

KUNSZENTMÁRTONIAK A NAGY HÁBORÚBAN

(Délvidék Kutató Központ, Szeged, 2020. 403 o. ISBN 978-615-80163-4-6)

*„...számolni kell a háborúnak
a társadalmi élet összes viszonyait
felforgató rettentő hatásával.”
(Tisza István, 1914. augusztus 2.)¹*

2014-től a Nagy Háború történetének kutatása óriási lendületet kapott. A világ legtöbb országában centenáriumi megemlékezések kezdődtek a háborús évek eseményeinek felelevenítésére. Ez alól Magyarország sem kivétel: 2013-ban a kormány által élet-

¹ A miniszterelnök levele a katonai mentesítésekről. MNL OL K 255–1914–5–3044. – Gépelt, aláírt másolat.

re hívott Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság kapta meg feladatául az évfordulós ünnepségsorozat lebonyolítását. A fentiek alkalmából számos szakmunka és kiadvány igyekezett elemezni a „20. század őskatasztrófáját”,² s a nagy mennyiségű publikációnak köszönhetően jelentős kutatási eredmények születtek.

Ezen munkák és eredmények sorába illeszkedik Szabó Sándor *Kunszentmártoniak a Nagy Háborúban* című, levéltári forrásokra, naplókra és levelekre épülő monográfiája. A könyv az első fejezet kivételével eltekint a tágabb, politika- és hadtörténeti eseményektől, ezek ismertetésekor pedig jórészt a maga által megszabott szűk keretek között marad. Ez abból adódik, hogy a szerző alulnézetből igyekszik bemutatni a háborút. Nem a katonai cselekedetek és a világpolitika foglalkoztatják, hanem a hátszág mindennapi csatái, a hétköznapi emberek, valamint az alföldi kisváros, Kunszentmárton sorsa.

A monográfia hiánypótló munka, amely a szerző kutatásainak köszönhetően árnyalja a település világháborús részvételéről kialakított képet, emellett pedig számos új információt is hordoz. Szabó a túlnyomórészt publikálatlan források feldolgozásával 169 olyan katonára bukkant, akik az 1929-es kiadású *Kunszentmártoni hősök albumában*³ nem szerepeltek, emellett pedig – ahol lehetségesnek bizonyult – igyekezett a katonák életútját is ismertetni. Mivel sokáig lehetetlen volt kellőképpen megemlékezni a háború borzalmairól, ezzel a munkával Szabó Sándor a történetírás egyik nagy adósságát törleszti. A fenti állításunkat bizonyítja, hogy hosszú idő óta ez az első olyan kunszentmártoni helytörténeti munka, amely az „egyszerű emberre” építve, objektíven ismerteti az eseményeket.

A több mint 400 oldalas kötet – az előszón kívül – hat fejezetből áll. Az előszóban a szerző a könyvének célját szűkszavúan ismerteti. Bár a célkitűzés nemes, hiszen emléket szeretne állítani a kunszentmártoni honvédeknek, a recenzens véleménye szerint az előszóból hiányoznak a világosabban meghatározott célok, emellett pedig a bizonyítani kívánt hipotézisek is, ezt pedig valamelyest a módszertan is tükrözi. Továbbá, úgy véljük, hogy érdemes lett volna néhány bekezdés erejéig a módszertani kérdésekkel is foglalkozni, az esetleges nehézségekről az olvasóközönséget tájékoztatni. Mindennek hiányát csak azért nem érezzük olyan súlyosnak, mert a *Harcok mezején* című fejezet első bekezdései részben megválaszolják a felmerülő kérdést.

Az első fejezet egy történelmi áttekintést ad, amelyben a hangsúly a hadtörténeti kérdéseken van. Szabó Sándor röviden ismerteti az Osztrák–Magyar Monarchia haditerveit, de emellett a Monarchia katonái által megjárt frontok eseményeit is felvázolja. A fejezet könnyebb megértése érdekében a szerző hadszíntér-térképeket használ a munkájában, ezekre a szövegben hivatkozik is, és bár nem mindig támogatják

² Kennan, George F.: *The Decline of Bismarck's European Order: Franco-Russian Relations, 1875–1890*. Princeton, 1979. 3. o.

³ *Kunszentmártoni hősök albuma*. Szerk. Mezey Lajos. Kunszentmárton, 1929.

a szerző érveinek a megértését, az ábrák mégis hasznosnak bizonyulnak, mivel segítik az események térbeli elhelyezését. A recenzensnek ennek ellenére hiányérzete támad, ugyanis a térképeken nincs szemléltetve, hogy a kunszentmártoni katonák a frontok mely szakaszán harcoltak. Ez a fejezet a fentiek miatt nem sok újat tesz hozzá jelenlegi ismereteinkhez, de mivel a szerző feltételezett célja a keretbe foglalás volt, így ez nem feltétlen jelent gondot.

A második fejezetben Szabó ismerteti a hadüzenet hírének hatását a lakosságra, emellett pedig az általános mozgósítás fogalmára is igyekszik magyarázatot adni – ennek fontosságát illetően egyetértünk a szerzővel. A fejezetben továbbá szó esik a sebesültek ellátásáról, a hadikórház felállításáról és működéséről, az adakozásokról, de Szabó a beszolgáltatások mellett sem megy el szó nélkül. A könyv ezen szakaszában komoly hangsúlyt kap a katolikus templom három harangjának lefoglalása, az esemény lakosságra gyakorolt lelki hatása.

A *Harcok mezején* címet viselő fejezetben a szerző röviden kitér a módszertani kérdésekre, majd folytatja az általa fontosnak ítélt tények ismertetését.

A következő fejezet a különböző hadszíntereket megjárt katonák névsorát tartalmazza, rövid életrajzi adatokkal kiegészítve. A fejezetből egyértelműen kiderül a szerző hatalmas gyűjtőmunkája. Ennek kiegészítéseként a recenzens szerint érdemes lett volna egy statisztikát készíteni, amelyben a szerző összesíteni tudta volna, hogy a katonák milyen arányban estek el valamely frontszakaszon, vagy mely területeken kerültek hadifogságba. Az sincs összesítve, hogy a kunszentmártoniak mely alakulatokban teljesítettek harctéri szolgálatot, így az erre vonatkozó következtetéseket rendszerint az olvasónak kell levonnia. Mindez természetesen nem rontja számottevően a munka minőségét, de úgy gondoljuk, hogy a könyv esetleges bővítése kapcsán erre mindenképp érdemes lenne kitérni.

A kötet utolsó előtti fejezete nem más, mint egy forráskiadvány, amely célja, hogy a katonák szemén keresztül láttassa a világháborús eseményeket. A monográfia ezen részében világháborús levelek, naplók, versek olvashatók. Bár a fejezet mintegy 200 oldalt ölel fel, és számos harctéri és hadifogságbeli tapasztalat kapott helyet benne, az olvasónak mégis hiányérzete támad az oldalak átlapozásakor. Ennek oka legfőképp a magyarázó lábjegyzetek elmaradása, amelyek megkönnyíthették volna a források megértését, azok térbeli és időbeli elhelyezését.

A *Kunszentmártoni események a háború után* című fejezetben a szerző a város háború utáni jelentősebb történéseit helyezi előtérbe, a fő hangsúly az emlékezetpolitikára kerül. Az események ismertetése kronológiai sorrendben zajlik, így érthetően az első nagyobb érintett téma a román megszállás. A szerző kortárs leveleket idézve igyekszik bemutatni a helyzetet, bár ezen primer források esetében is hiányolja a recenzens a magyarázó lábjegyzeteket. Szerencsére a megszállók tevékenységét részletesebben bemutató rész valamelyest orvosolja a hiányt. Ezt követően a szerző röviden ismerteti a rokkantak javára folytatott gyűjtéseket és azok eredményeit.

A szerző kutatómunkájának köszönhetően – szűkszavúan ugyan, de – nyomon követhetjük a város háború utáni újjáépítését. Ehhez kapcsolódóan Szabó több eseményt is kiemel. Ilyen például a Körös hídjának 1921. márciusi megépítése, majd 1925-ös megerősítése.

Ami a hősökre való emlékezés kérdéskörét illeti, a szerző a témának komolyabb figyelmet szentel. Kiemeli, hogy 1922-ben a városi izraelita közösség emléktáblával emlékezett meg a háború zsidó hőseiről. A fejezetből az is kiderül, hogy emlékezetpolitika szempontjából az 1929-es év komoly jelentőségű volt. Ekkor készült el a *Kunszentmártoni hősök albuma*, amelyben összegyűjtötték az akkor ismert elesett katonák adatait. A megemlékezéssorozat ugyanebben az évben tovább folytatódott: a város 500 fát ültetett az elesett katonák emlékére. Ezt követően, 1929 novemberében, József főherceg⁴ jelenlétével sor került a *Hősök szobrának* átadására, majd 1935-ben megtörtént az országzászló felavatása is.

A munka egy rövid összefoglalóval zárul, amelyben a szerző röviden elemzi a forrásokat, kiemelve azok főbb jellemzőit és fontosságát. Szabó Sándor helyesen világít rá a háború társadalomra gyakorolt hatására, az eredményt talán a népszámlálási adatok tehetik leginkább kézzelfoghatóvá. Ezekből kiderül, hogy egy-egy település esetében a háború hatására milyen irányt vett a népesség számának alakulása.

Összefoglalóan elmondható, hogy a szerző szakszerűen, levéltári forrásokra építve dolgozza fel Kunszentmárton első világháborús történetét. Többnyire jól használja ki a forrásokban rejlő lehetőségeket, ugyanakkor helyenként egy bővebb elemzés, a források magyarázó lábjegyzettel történő gyakoribb ellátása javíthatott volna a munka színvonalán. A kötet segíti az olvasót abban, hogy Kunszentmárton történetén keresztül árnyaltabb képet kapjon a háborúnak a háttérre gyakorolt hatásáról is.

Gorcsa Oszkár

HORVÁTH JENŐ

OLASZORSZÁG AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN

*(Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2021. 334 o.
ISBN 978-615-80862-2-6)*

Horváth Jenő történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának oktatója, majd a Budapesti Corvinus Egyetem nyugalmazott docente hatalmas – a nemzetközi diplomácia történetére vonatkozó – tapasztalattal írta meg az *Olaszország az első világháborúban* című művét, amely a Nagy Háború Kutatásáért

⁴ Habsburg–Lotaringiai József Ágost.